

Аліє Енверівна Асанова,

викладач кафедри теорії та практики початкової освіти РВНЗ
«Кримський інженерно-педагогічний університет», м. Сімферополь, Крим

ЛІНГВОДИДАКТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КІНЦЕВИЙ ОСВІТНІЙ РЕЗУЛЬТАТ РЕАЛІЗАЦІЇ МОДЕЛІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті описано методичну доцільність впровадження моделі лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови у початкових класах і школах з кримськотатарською мовою навчання, її можливості в удосконаленні процесу професіоналізації студентів педагогічних вузів спеціальності «Початкова освіта». Розглянуто блоки моделі та педагогічні умови її реалізації у професійній підготовці майбутніх фахівців, а також компоненти, спрямовані на формування лінгводидактичної компетентності студентів.

Ключові слова: модель, лінгводидактична компетентність, кінцевий освітній результат, учитель української мови, кримськотатарська школа.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У контексті підвищення якості сучасної освіти основне місце відводиться професійній підготовці вчителя, яка виступає показником його конкурентоспроможності та передбачає наявність у своїй структурі лінгводидактичної компетентності (далі – ЛДК).

В умовах Криму необхідною умовою професійної підготовки є врахування регіонального компонента, що зумовлює необхідність оволодіння та практичного застосування студентами лінгводидактичних знань, які сприятимуть реалізації програм навчання у полілінгвальному середовищі.

В аспекті нашого дослідження пріоритетною є лінгводидактична підготовка майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання. Це пов'язано із бажанням кримських татар продовжувати вивчення української мови у школах Криму.

Лінгводидактичну компетентність ми визначаємо як сукупність базових та метапредметних компетенцій, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність в умовах навчального контактування української та кримськотатарської мов [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх учителів до роботи у бі- та трилінгвальному режимі представлено у дослідженнях Г. І. Богданович, Н. В. Величко, В. А. Григорян, Р. Р. Девлетова, Т. Ю. Новікової, Н. Д. Пашковської, Т. С. Приваловаої, О. Н. Хорошковської та ін. [3; 4; 7; 9]. Проте питання про підготовку студентів до викладання української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання не отримало належної уваги. Зокрема не визначено модель формування ЛДК в умовах українсько-кримськотатарського та кримськотатарсько-українського білінгвізму.

Мета статті – описати модель формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання та розкрити її можливості в удосконаленні їх професійної підготовки.

Зазначена мета потребує вирішення наступних завдань: описати блоки, з яких складається модель формування лінгводидактичної компетентності та педагогічні умови її реалізації у професійній підготовці майбутніх фахівців; розглянути компоненти, кожен з яких спрямований на формування даної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досягнення кінцевого освітнього результату передбачає створення та апробацію моделі формування ЛДК майбутніх учителів української мови в умовах полікультурного середовища.

Під моделлю лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів ми розуміємо систему, що відтворює існуючі структури, які проектуватимуться, склад і зміст навчання спеціалістів, організацію навчального процесу, що

забезпечує їх успішну реалізацію у ході професіоналізації студентів педагогічних вузів.

На основі результатів теоретичного аналізу, ретроспективного аналізу власної педагогічної діяльності, даних констатувального експерименту, а також спираючись на погляди таких науковців, як В. Г. Кремінь, О. В. Глузман, О. Я. Савченко, Є. О. Лодатко, Ю. К. Бабанський та Г. А. Побєдоносцев про «синергетичність» у вирішенні питань організації освітнього процесу та визначальну роль навчальної мети й освітнього результату щодо інших складників педагогічної діяльності, нами було розроблено модель формування ЛДК студентів спеціальності «Початкова освіта» в умовах співвивчення різносистемних української та кримськотатарської мов.

Дана модель складається з чотирьох взаємопов'язаних блоків: цільового, теоретико-методологічного, змістового та блоку оцінки результатів освітньої діяльності, кожен з яких має на меті формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі національних меншин. Кінцевим результатом реалізації розробленої моделі у професійній підготовці студентів спеціальності «Початкової освіти» має стати сформованість лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів української мови у школах і класах з кримськотатарською мовою навчання.

Цільовий блок представлено метою і завданнями педагогічного процесу. Відповідно до предмета дослідження мета моделювання – формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання. Вона передбачає вирішення наступних завдань: сформувати мотивацію студентів до проведення уроків української мови у білінгвальному режимі; сформувати базові та метапредметні компетенції майбутніх учителів української мови початкової школи з кримськотатарською мовою навчання; сформувати основи професійного українсько-кримськотатарського білінгвізму; розвинути у студентів уміння оцінювати й аналізувати власні досягнення у навчанні.

У теоретико-методологічному блоці моделі формування ЛДК майбутніх фахівців обґрунтовано наукові підходи і принципи організації навчання.

Аналіз сучасних підходів висвітлено у роботах В. І. Блауберг [2], В. А. Карташова [5], Л. Н. Попова [8] та ін. У педагогічній теорії та практиці існують різні методологічні підходи, проте концептуальними при побудові нашої моделі виступають компетентнісний, системного, особистісно-орієнтований, комунікативно-діяльнісний, полікультурний та білінгвальний.

Поряд із цим, педагогічна технологія формування ЛДК майбутніх учителів відповідає визначеним принципам: загальнопедагогічним (науковості, доступності, наочності, систематичності і послідовності, наступності і перспективності, зв'язку теорії з практикою) і лінгводидактичним (принцип синергетичності, принцип засвоєння мовної картини етносу, принцип білінгвальної комунікативності, принцип розвитку чуття мови, принцип врахування філологічного досвіду, професійної спрямованості навчання, принцип врахування рідної мови, принцип контрастивності, принцип врахування мови-посередника, принцип бінарності подання і засвоєння мовного та мовленнєвого матеріалу, принцип мажорності, принцип врахування регіональних умов, принцип врахування синхронності вивчення мов, принцип крос-культурності навчання та виховання та принцип формування вторинної мовної особистості).

У змістовому блоці визначено компоненти й описано етапи формування ЛДК майбутніх учителів української мови у початковій школі в білінгвальному режимі. Враховуючи, що ЛДК є складним особистісним утворенням, у структурі якого виділяємо наступні компоненти: мотиваційний (уміння визначати цільові установки щодо навчальної та майбутньої професійної діяльності), когнітивний (знання ключових понять, сутності та структури ЛДК, формування спеціальних знань), діяльнісний (уміння застосовувати набуті знання на практиці: використовувати термінологічну лексику, складати вправи та завдання на формування компетенцій при розробці планів-конспектів уроків тощо) та рефлексивний (уміння аналізувати та адекватно оцінювати власні

досягнення на кожному етапі навчального процесу, прагнення до самоаналізу та самовдосконалення).

Становлення та розвиток даних компонентів включають три етапи: мотиваційний (формування у студентів внутрішніх та зовнішніх мотивів до навчальної та майбутньої професійної діяльності), процесуальний (набуття фахових знань та умінь) та оцінювально-результативний (формування оцінно-аналітичних умінь і ціннісного ставлення до виконуваної діяльності та її результатів).

Реалізація кожного з етапів має відбуватися за допомогою застосування комплексу різноманітних педагогічних засобів та шляхів. Так, на мотиваційному етапі методично доцільним є проведення методичних семінарів та майстер-класів із проведення уроків української мови на білінгвальній основі, вступних лекційних та семінарських занять із засвоєння термінологічного апарату полілінгвальної мовної освіти.

Процесуальний етап включає розробку та впровадження Програми спецсемінару «Лінгводидактична підготовка майбутніх учителів української мови початкової школи»; впровадження навчально-методичного посібника «Навчально-методичні матеріали з формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів української мови в початковій школі (у школах з кримськотатарською мовою навчання)»; складання лінгводидактичного резюме у процесі опанування матеріалів спецсемінару.

На оцінювально-результативному етапі повинно відбуватися заповнення студентами як лінгводидактичного резюме, так і лінгводидактичного реноме; формуються та удосконалюються самооцінка та взаємооцінка навчальної діяльності майбутніх учителів.

До блоку оцінки результатів освітньої діяльності ми включили критерії, показники та рівні сформованості ЛДК майбутніх учителів української мови початкової школи з кримськотатарською мовою навчання. Слід зазначити, що система формування ЛДК студентів спеціальності «Початкова освіта»

будується саме на показниках і чим точніше вони відобразатимуть її зміст та завдання, тим ефективніше буде результат її сформованості.

Отже, відповідно до визначених структурних компонентів процесу формування ЛДК студентів спеціальності «Початкова освіта» (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та рефлексивного) нами було виділено наступні критерії та їх показники: особистісно-мотиваційний (навчально-пізнавальні мотиви; мотиви професійної діяльності; аксіологічні мотиви), знаннєвий (знання сутності і структури ЛДК; знання термінологічного апарату; знання характеристики вправ та завдань з формування базових та метапредметних компетенцій; усвідомлення мети і завдань бінаправлених вправ та завдань, а також прийомів зіставлення, порівняння та навчального перекладу в процесі викладання української мови в білінгвальному режимі), пізнавально-операційний (володіння лінгводидактичною термінологічною лексикою; уміння аналізувати, виконувати та складати вправи і завдання з формування базових та метапредметних компетенцій, а також фрагменти і плани-конспекти уроків з української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання з їх використанням; уміння використовувати прийоми зіставлення, порівняння та навчального перекладу) та аналітико-оцінювальний (уміння адекватно оцінювати власні навчальні досягнення, а також здатність до самоаналізу та самовдосконалення).

На основі комплексного врахування визначених критеріїв та їх показників охарактеризовано чотири рівні сформованості ЛДК майбутніх фахівців: високий, достатній, середній та початковий, де кожен із компонентів розглядався у різному ступені розвиненості.

Раціональність формування ЛДК майбутніх учителів української мови початкової школи з кримськотатарською мовою навчання залежить від дотримання таких педагогічних умов, як створення мотиваційного середовища, що сприяє формуванню ЛДК; забезпечення теоретико-методичної підготовки студентів до формування лінгводидактичної компетентності; залучення майбутніх учителів до оцінювальної діяльності.

Впровадження розробленої моделі формування ЛДК студентів спеціальності «Початкова освіта» дозволяє побачити та об'єктивно оцінити кінцевий освітній результат вивчення та засвоєння цілого циклу загальнопедагогічних, лінгвістичних та лінгводидактичних дисциплін за весь період навчання. А наявність індивідуальних лінгводидактичного резюме та лінгводидактичного реноме говорить про практичну готовність майбутніх учителів до проведення уроків української мови в умовах кримськотатарсько-української двомовності.

Висновки та перспектива подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, досягнення й оцінка кінцевого освітнього результату передбачає якісну лінгводидактичну підготовку студентів спеціальності «Початкова освіта» до реалізації професійної діяльності, тобто викладання української мови у школах і класах з кримськотатарською мовою навчання. Успішність та ефективність такої підготовки, на наш погляд, можлива через моделювання навчального процесу, що враховуватиме наявність конкретного типу білінгвального середовища, в якому працюватимуть майбутні вчителі української мови.

Перспективу подальших розвідок у даному напрямку становить опис впровадження даної моделі до процесу професійної підготовки студентів педагогічних вищих навчальних закладів та перевірки її ефективності, що буде описано у наступних публікаціях.

Список використаної літератури

1. Асанова, А. Е. Компетентнісний підхід до лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови у початковій школі в полілінгвальному середовищі / Аліє Енверівна Асанова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, Вип. 20 (30). – 2013. – С. 3–5.

2. Блауберг, В. І. Проблеми методології системного дослідження / В. І. Блауберг, В. Н. Садовський, Е. Г. Юдін. – М., 1995. – 154 с.

3. Величко, Н. В. Преподавание русского языка в украинских школах в условиях двуязычия / Н. В. Величко // Международная конференция и VII международный научно-практический семинар «Многоязычие и межкультурная коммуникация: вызовы XXI века». – Прага, 2013. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.bilingual-online.net>.

4. Девлетов, Р. Р. Трилингвальное обучение в педагогических учебных заведениях Украины: монография / Р. Р. Девлетов – Симферополь : Оджакъ, 2011. – 340 с.

5. Карташев, В. А. Система систем: очерки общей теории и методологии / В. А. Карташев – М. : Прогресс-Академия, 1995. – 325 с.

6. Лодатко, Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів [монографія] / Є. О. Лодатко . – Слов'янськ, СДПУ, 2010. – 148 с.

7. Новікова, Т. Ю. Компетентнісний підхід у Кримському контексті: багатомовна освіта / Т. Ю. Новікова // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації. – Ч.1 / Нац. акад.пед. наук України – К. : Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 – С. 241–248

8. Попов, Л. Н. Систематизация методологических принципов (подходов) педагогики/ Л. Н. Попов // Педагогическое образование в России – 2012 – № 1. – С. 15–20.

9. Привалова, Т. С. Неделя многоязычия как технология мультилингвального образования/ Т. С. Привалова // Международная конференция и VII международный научно-практический семинар «Многоязычие и межкультурная коммуникация: вызовы XXI века». – Прага, 2013. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.bilingual-online.net>.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Девлетов Р. Р.

Стаття надійшла до редакції 2.06.2015.

Асанова А. Э. Лингводидактическая компетентность как конечный образовательный результат реализации модели профессиональной подготовки будущих учителей начальной школы

В статье описана методическая целесообразность внедрения модели лингводидактической подготовки будущих учителей украинского языка в начальных классах и школах с крымскотатарским языком обучения, ее возможности в совершенствовании процесса профессионализации студентов

педагогических вузов специальности «Начальное образование». Рассмотрены блоки модели и педагогические условия ее реализации в профессиональной подготовке будущих специалистов, а также компоненты, направленные на формирование лингводидактической компетентности студентов.

Ключевые слова: модель, лингводидактическая компетентность, конечный образовательный результат, учитель украинского языка, крымскотатарская школа.

Asanova A. E. The linguistic and didactic competence as final educational result of realization of professional training model of future teachers of primary school

Interest in the subject that explores Asanova A. E., is sufficiently substantiated by the professional preparation of teachers of the Ukrainian language for the Crimean region. The actuality is dictated by the preparing professional teachers who can effectively teach the Ukrainian language, given the specificity of multilingual learning environment.

The article describes the rationality of the implementation of the linguistic and didactic model of training future teachers of the Ukrainian language in primary classes and schools with the Crimean Tatar language of instruction, its ability to improve the process of professionalization in teaching of "Primary education" specialty.

The author has selected few blocks of the developed model: the aim, the theoretical, methodological, substantive and unit evaluation results of educational activity. Each of these moments go to end finally educational result is the formation of linguistic and didactic competence of future teachers of the Ukrainian language in primary school with the Crimean Tatar language of instruction. The article describes the structural components of the process of formation of linguistic and didactic competence of students of the specialty "Primary education" and pedagogical conditions of realization of the model in the training of future specialists. In accordance with the structural components identified criteria and their indicators (personal motivation, knowledge, cognitive-operational and analytical and evaluative), and describes the levels of formation of linguistic and didactic competence students of "Primary education" specialty.

A specific role for the ultimate educational result of the implementation of the developed model, which should become the formation of linguistic and didactic competence of future teachers of Ukrainian language schools of national minorities. It corresponds to the complex of general and specific linguistic and didactic principles. Separate provisions described the stages of formation and development of the components of the linguistic and didactic competence of future specialists representing motivational, procedural, and assessment-effective.

Describes the tools and their implementation in the conditions of cooperative study enable scrolling the Ukrainian and the Crimean Tatar languages. For the first time in the process of professional preparation of future teachers suggested the use of linguistic and didactic summary and linguistic and didactic reputation as a specific linguistic and didactic methods of studying and learning the professional knowledge.

So the modern approaches permitted us to develop an effective model of professional training of future teachers of the Ukrainian language in the Crimean Tatar school and through the prism of this model to enrich, modernize training and methodological support of the process of formation of future teachers.

Keywords: *model, linguistic and didactic competence, final educational result, Ukrainian language teacher, Crimean Tatar school.*